

М.А.Алексеев аатынан Баппаҕайы орто оскуолата, Бүлүү улууһа

АНКЫР УЙБААН (НИКИФОРОВ ИВАН НИКИФОРОВИЧ)

СЫДЬААННАРА- ТЫМЫРДАРА.

Үлэни толордо М.А.Алексеев аатынан
Баппаҕайы орто оскуолатын IX кылааһын
үөрэнээччитэ Никифорова Таисия Петровна
Салайааччы саха тылын уонна литературатын учуутала
Никифорова Ульяна Николаевна

С. Илбэнгэ бөһүөлөгэ, Бүлүү улууһа

2020 сыл

ИЙИНЭЭБИТЭ

Кириитэ.....	1
1.Моруот Ньюкулай уонна Анкыр Уйбаан олон ааспыт сирдэрэ.....	2
2.Моруот уонна Анкыр Уйбаан төрүччүлэрэ.....	3
3.Анкыр Уйбаан сыдыаннара.....	4-7
Түмүк.....	8
Туһаныллыбыт литература.....	9
Сыһарыы.....	10-11

КИИРИИТЭ

Үлэ тобоостооѳо(актуальноһа).Билинни көлүөнэ дьон силистэрин- мутуктарын билиһиннэри, иһитинэри, кинилэринэн киэн тутуннуннар.

Үлэ сыала.Саха эдэр ыччата бэйэтин түрдүн-ууһун, өбүгэлэрин билии.

Үлэ соруга.

-туһааннаах литератураны ааѳы, кылгатаҥ бэлиэтэни;

- кырдыаҕастартаҥ, аймахтартаҥ ахты хомуйуу;

-аймахтарынаҥ биирдиилээн ырытаҥ, карточка оноруу;

-көлүөнэни наардааһыҥ.

- төрүччэ схематыҥ оцоруу;

Үлэ барыма (объега). Анкыр Уйбаан сыдыааннара.

Чинчийи предмэтэ. Көлүөнэни ырытыы.

“Баппааайы нэһилиэгэ” Дьокуускай куорат,2007с, 333-с лии Догдору Уйбаан төрүччэтин үөрэттим. Догдору Уйбаан үс уоллаах:Бочуот Ыстапаан,Боруона, Ычырыыт Никииппэр. Ычырыыт Никииппэр үс оҕолооху Улахан уола Моруот Ньюкулай(Иванов Николай Никифорович), биһиги эһэбит Анкыр Уйбаан(Иванов Иван Никифорович), балтылара Сымаҕыйаан Аана (Иванова Анна Никифоровна). Бу оҕолориккис кэргэн оҕолоро. Бүлүү улууһун Силээн Тоһоҕолооҕор төрөөбүттэр. Догдору Уйбаан Кэбээ улууһугар төрөөбүт- үөскээбит киһи эбит.

Бу дьон сөбүмэр күүстээх-уохтаах, сахалыы мындыр, сытыы- хотуу эбиттэр.

Биһиги хос эһэбит Анкыр Уйбаан - Никифоров Иван Никифорович хантан кэлбитэ биллибэт Быакара Аананы кэргэн ылан, икки уол оҕону төрөппүт.Биһиги эһэбит Дыгдалыма Силипп-Никифоров Филипп Иванович, Дьабайка Баһылай-Никифоров Василий Иванович.Баһылайтан биир кыыс бара ыал буолбатах, онон оҕото суох.

Дыгдалыма Силипп Килэки Миитэрэй кыыһын Мотуруонаны-Никифорова(Антонова) Мотрена Дмитриевна- кэргэн ылан, алта оҕону төрөппүттэр.Онтон биир уол оҕо кыра сылдьан т!нн;б;т.

1. Улахан кыыһа- Никифорова Анна Филипповна- ыал буолбатах, онон оҕото суох.Түөрт уон сааһыгар ыалдьан өллбүт.

2. Никифоров Кирилл Филиппович(Матаҕа Кирилэ). Иккитэ кэргэнэ сылдыбыт да оҕото суох. Бүлүүгэ олорон, биэс уон сааһыгар ыалдьан өлбүт. 3. Никифоров Николай Филиппович 1952 сыллаахха Арыылаах фермаҕа ыанньыксытынан улэлиир Варвара Петровнаны көрсөн ыал буолбута. Варвара Петровна уонна Николай Филиппович уон оҕону төрөтөн, иитэн атахтарыгар туруортаан олох киэн аартыгар табаартаан,ыал – улэбит онорбуттара. . Варвара Петровнаҕа Герой-Ийэ диэн үрдүк аат ингэриллибитэ.

- Никифоров Петр Николаевич - рабочай. Кэргэнэ Светлана Николаевна. АЗС оператора, 3 оболоохтор, 8 сиэннээх. Улахануоллара Владислав Черскэйгээлорор, 3 оболоох. Радислав охотовед, егерь идэлээх. Ыал, кэргэнэ Розалия, ус оболоохтор. Кыра уол Петя МэнэХаналаскаулэлиир. Врач идэлээх, ыал, икки оболоох.

- Степанова Мария Николаевна Хампаба олорор. Киномеханик идэлээх. Кэргэнэ Василий Иудович шофер, 4 оболоох, 8 сиэннээх. Уоллара Николай Булуутээби ОВД –га улээн пенсияба тахсыбыта, кэргэннээх, туорт оболоох., Кыыстара Евдокия алынкылаасучуутала, кэргэнэ Николай Ленагазулэбитэ, 2 оболоохтор. Мария медсестра, кэргэнэ Владимир ЧП га администратор, уол оболоохтор. Кыра кыыс Лариса юрист идэлээх, ыал, бииркыыстаахтар.

- Никифоров Петр Николаевич ИП салайааччыта. Шофер идэлээх. КэргэнэТуяра Петровна учууталэтэ, ус кыыс оболоохтор.

- Софронова Тамара Николаевна ОАО Якутагропромпроект инженер - строитель, отдел начальнига. Кэргэнэ Виктор Иванович опера уонна балет театрын директоры солбуйааччы.

- Жиркова Ирина Николаевна М. А. Алексеев аатынан Баппабаайы ортооскулатынучуутала. 2 оболоох. Стас историк идэлээх, ыал, кэргэнэ Октябрина омуқтылынуучуутала, Юлия архитектор идэлээх, кэргэнэ Дмитрий, иккикыыс оболоохтор.

- Семенова Альбина Николаевна 2 Куулэккэ олорор. Медсестра. Кэргэнэ Константин Николаевич. Зкыыстаахтар. Варя Алтай Тыватыгаролоробал, иккикыыс оболоохтор, Евгения учуутал, ыал, иккикыыс оболоохтор. Кыра кыыс Аля студентка ыал, иккиуол оболоохтор.

- Никифоров Николай Николаевич идэтинэн шофер. КэргэнэМотрена Петровна бухгалтер, 3 оболоохтор. Коля ИП, Айлан армияба службалыыр, Сайаана 6 саастаах.

- Никифоров Анатолий Николаевич идэтинэн шофер. Кэргэнэ Лена Спиридоновна. 5 оболоохтор. Улаханкыыс Саша ыал, Анна, Спиридон студеннар.

Толя спортивной школа и итиллээччитэ, Ася маннайгыкылаасуорэнээччитэ,

- Анна эдэрсааьыгароьолготубэтэнолохтонтуораабыта.

- Федорова Варвара Николаевна 5 о5олоох. Кэргэнэ Егор Семенович. УлахануоллараДьулуурыйал, бииркыыс о5олоохтор, кэргэнэАйталиана медсестра. Егор уотситиминтардаридэлээх, Уйгулаана студентка, Дьулустаан, Нарыйауорэнээччилэр.

3. Никифорова Мария Филипповна 1930 сыллаахха Силээннэ төрөөбүтэ.1943с оскуола3 кылааһын бүтэрбитэ.Сталин аатынан, Октябрь холкуостарга, Орто Бүлүү, Баппажаайы сопхуостарга ыанньыксытынан, сылгыһытынан, тас үлэбэ от-мас таһыытыгар үлэлээбитэ.Нэһилиэккэ 2000 кг үүтү ыабыт ыанньыксыттартан биирдэстэрэ, сүөһү иититин пиэрибэй кылаастаах маастара.,1982 сылга чемпион ыанньыксыт. Кэргэнэ Алексеев Николай Алексеевич 1929 сыллаахха Сортуолга төрөөбүтэ,1942 сыллаахха 3 кылааһы бүтэрбитэ.1943-1989сс Сталин аатынан, Октябрь холкуостарга, Орто Бүлүү, Баппажаайы сопхуостарга,чемпион отчут,коммунистическай үлэ ударнига.1958 сыллаахха ыал буолан, сэттэ о5ону көччөх гына көтүппүттэрэ, олох суолугар тиэрдибиттэрэ.О5олоро бары үлэһиттэр.

- Никифорова Ульяна Николаевна учуутал идэлээх.Биир уоллаах- .Никифоров Филипп СВФУ ИМИ-ни бүтэрэн, магистратураба өүрэнэр, Алмаас эргин баанга үлэлиир.

- Алексеев Федор Николаевич - орто анал өүрэхтээх, тракторист.

- Степанова Анна Николаевна Үөһээ Бүлүү улуһун Кырыкый олохтоо5о.Степанов Владимир Степановичка кэргэн тахсан,түөрт о5олоох. Кэргэнэ-учуутал, бэйэтэ - ветфельдшер.

-Степанов Николай Владимирович 11 кылааһыҮөһээБүлүүтээ5и М.А. Алексеев аатынангимназияныбүтэрбитэ. Мирнэйгэ ЯГУ филиалыгарүөрэнэн горнай-инженер электромеханик специальноһын ылбыта, үөрэ5ин кэннэ Владивосток куоракка сулууспалаан, баран,идэтинэн Мирнэйгэ Интер диэн шахтаба сменнэй

электромеханигынан үлэли сүлдээр. Кэргэнэ – Мария, бииркыыс оҕололоохтор, аата Микаэля диэн.

-Степанов Кирилл Владимирович родился 1989 году. Закончил в 2007 году Верхневиллойскую республиканскую гимназию им М.А. Алексеева. 2012 году закончил ЯГУ им. М.К. Аммосова по специальности горный инженер. В том же году начал работать на руднике «Мир» АК АЛРОСА в г. Мирном, в ноябре 2012 призвали в армию. Служба с 2012 по 2013 гг. в г. Хабаровске ВВС и ПВО в Центре обеспечения. После службы начал работу на руднике «Мир» в качестве горнорабочего участка Дренажных и тампонажных работ. После аварии на руднике «Мир» в 2017 году перевелся на рудник «Интернациональный». В данное время работает там горным мастером по контролю газодинамических явлений.

Женился на Ефросинье Протопоповой в 2008 году. Познакомились еще в гимназии где вместе учились с 10 класса. 2009 году у них родился сын Руслан. Сейчас Руслан учится в 3 классе политехнического лицея в г. Мирном. В 1 классе участвовал в НПК «Я-исследователь» в г. Якутске с темой «Компьютерная игра Minecraft – вред или польза» и занял в своей группе 2 место. Во 2 классе участвовал в НПК «Я-исследователь» в региональном этапе в г. Мирном с темой «Бык холода: миф или реальность» и занял в своей группе 3 место. Хорошист. Занимается боксом.

В 2016 году родился сын Радислав. Сейчас он ходит в детский сад «У Лукоморье».

Жена Ефросинья работает в детском саду «У Лукоморье» воспитательницей с 2014 года. Тоже закончила Верхневиллойскую республиканскую гимназию им. М.А. Алексеева в 2007 году. 2012 году закончила ЯГУ им. М.К. Аммосова по специальности филолог, преподаватель английского языка и литературы.

-Степанов Владислав Владимирович 2010 сыллаахха Үөһээ Бүлүүтээби №3 оскуоланы бүтэрбитэ. Дальневосточнай университет путей сообщений (ДВГУПС) үөрэнэ сүлдээр. 2016 сыллаахха муус ыйын ыал буолбута, кэргэнэ Александра

Сидоровна – банк үлэһитэ, 2017 сыллаахха муус устар 9 күнүгэр кыыс оҕоломмуттара , аата Валерия. Хабаровскай куоракка олороллор.

-Ильина Марина Владимировна сэтинньи 21 күнүгэр төрөөбүтэ. 2012 сыллаахха Баппаҕайы орто оскуолатын ситиһиилээхтик бүтэрэн баран, СВФУ Институт математики и информатики уорэнэн учитель математики идэтин ылбыта. Үөрэбин бүтэрэн баран Кырыкый сүрүн оскуолатыгар математика учууталынан 2 сылын үлэлии сылдьар. 2014 сыллаахха ыал буолбута, кэргэнэ Ильин Сергей Сергеевич, Кырыкый сүрүрүн оскуолатыгар завхозтуур. 2 оҕолоохтор, Алгыс – 5 саастаах, детсад иитиллээччитэ, Мичийэ – 10 ыйдаах.

-Алекесеев Николай Николаевич - орто анал үөрэхтээх,М.А.Алекесеев аатынан Баппаҕайы орто оскуролатыгар бухгалтер үлэлиир

-Алекесеев Алексей Николаевич- оператор ГУП ЖКХ РС(Я).

- Алексеев Кирилл Николаевич эдэр сааһыгар олохтон туораабыта.

- Тарасова Мотрена Николаевна анал орто үөрэхтээхучастковай, балыыһаҕа фельдшер - акурканан үлэлиир. Кэргэнэ, Тарасов Александр Николаевич--электрик-инженер. Уоллара, Тарасов Александр Александрович СВФУ ИМИ прикладнай информатика факультетын 2 курсун студена..

4.Романова Ульяна Филипповна 1956 сыллаахха Чурапчыга Хопто нэһилиэгэр инбэлииттэр дьиэлэригэр сиэстэрэнэн үлэлии сылдьан,1959 сыллааха Үөһээ Бүлүүттэн төрүттээх Романов Василий Михайловичтыын олохторун холбуулар. Кэргэнэ Романов Василий-электрик идэлээх Дойдуларыгар, Бүлүү улууһугар Хабынна, онтон Чинэкэ нэһилиэгэр кэлэн, дьиэ-уот туттан олохсуйаллар.Ус оҕону иитэн,өүрэтэн, атахтарыгар туруорбута.

- Романов Василий Васильевич- суоппар,кэргэнэ Романова Маргарита-б?о саадын иитээччитэ. Чинэкэ бөһүөлэгэрл олороллор.Үс оҕолоохтор.

-Романова Айталиа Васильевна-ЯГУ омук тылын факультетын бүтэрбиэ.Кэргэннээх,икки оҕолоох Якутскайга олорор.

. Романов Арсен Васильевич- кэргэннээх, икки оҕолоох, суоппар, Кыһыл Сыырга олорор.

.Романова Лена Васильевна урдук үөрэхтээх, кэргэннээх Якутскайга олорор..

-Илларионова Мотрена Васильевна-Бүлүүгэ олорор, оҕо саадын иитээччитэ.

Кэргэнэ – Илларионов Вячеслав Прокопьевич- милиция старшай лейтенана, МВД пенсионера.Кыыстара-Тимофеева(Илларионова) Юлия Вячеславовна,архитектор-дизайнер ООО Дома Арт үлэлиир , кэргэнэ, Тимофеев Вячеслав Андреевич-стоматолог,уоллаахтар, Якутскайга олороллор.

.Романов Эдурд Васильевич -суоппар, Кэргэнэ- Романова Марина -охранник.

,үс кыыстаах-Уля,Туяра медсестранан үлэлииллэр,кэргэннээхтэр, Якутскайга олороллор.Кыра кыыс Милена Чернышевскай орто оскуолатын

үөрэнээччитэ.Кэргэнэ- Романова Марина –охранник.

Аймахтарбытын: эбэлэрбитин, эһэлэрбитин, аҕаларбытын, ийэлэрбитин, оҕолору, сиэннэри барыларын к иллэрэ сатаатым.Бу үлэни суруйарбар сылтан ордук үлэлээтим да билигин да итэҕэстэр бааллар, торумун эрэ суруйдум.

ТҮМҮК

Аймах диэн ыаллар таһымнарынан мунурдаммат, киэн дирин
өйдөбүл. Ол, бэйэбит төрүттэрбитин, утумнарбытын быһаарарга холоннум.
Төрүччэбитин үөрэттим, чинчийдим, элбэх араас улуус, нэһилиэк кинигэлэрин
хаһыстым, аймахтарбытыттан ахтыы хомуйдум. Араас улуустарынан тарҕаммыт
аймах-уруу дьоммут, өбүгэлэрбит үтүө ааттарын үйэтитири дакылаат суруйдум.

Түһаныллыбыт литература испиһһэгэ

- 1.Лүүчүннэр. Кэбээйи улууһа.Дьокуускай куорат, Бичик,2012-432 с.(“Саха сириҥ нэһилиэктэрэ” серия.
- 2.Баппаҕайы нэһилиэгэ. Нэһилиэк историята. Дьокуускай куорат.Офсет,2007-368с.
- 3.С.Н.Федоров “Моруот уонна Анкыр” Дьокуускай куорат,2003 с.
- 4.В.А.Кондаков “ Сахаҕа бухатырдар бааллар дуо?” Дьокуускай куорат,1999с.
- 5.А.Н.Алексеев ахтыылара.
6. В.П.Никифорова ахтыылара.

Сыһыарыы

1. Презентация «Догдору Уйбаан»
2. Төрүччэ “ Анкыр Уйбаан сыдыаннара»

Анкырлар төрүттөрү

